

Mező Csaba

Az ELTE Egyetemi Könyvtár metszetgyűjteményének feltárása és elérhetővé tétele az integrált könyvtári rendszerben

Az NKA Közgyűjtemények Kollégiuma 2013-ban harmadszor hirdette meg a *Magyar vonatkozású tematikus gyűjtemények tömeges digitalizálására, adatbázis-építésére és internetes közzétételére* kiírt tenderét, melyre az Egyetemi Könyvtár sikeresen pályázott és 1.500.000 Ft összegű vissza nem térítendő támogatást nyert. A pályázat 5000 digitálált metszet adatainak feltárására vonatkozott.

Az ELTE Egyetemi Könyvtár metszetgyűjteménye 8300 egylapos sokszorosított grafikából áll, keletkezési idejük meglehetősen eltérő. Többnyire a 18-19. századból származnak, de akadnak közöttük 20., sőt akár 15. századi nyomtatványok is. Jelentős részük neves történelmi személyeket, uralkodókat, egyházi személyeket, filozófusokat, tudósokat, művészeket ábrázoló portré. A gyűjtemény kisebbik részét térképek, tájképek, látképek alkotják, de előfordulnak közöttük épületábrázolások, valamint irodalmi művekhez készült illusztrációk is. A gyűjteményben szépen követhető a nyomdászati technikák folyamatos alakulása: a korai nyomtatványok készítésénél alkalmazott falmetszetes technikát az évszázadok során fokozatosan felváltotta a réz-, ill. acélmetszés, az aquatinta, valamint a litográfia.

A projekt fő célkitűzése a könyvtár gazdag, sokrétű metszetállományának feltárása volt. Ezt a munkát két lépcsőben kívántuk megvalósítani: egyrészt elérhetővé kellett tenni a bibliográfiai adatokat az integrált könyvtári rendszerben (ALEPH), majd a rekordokhoz hozzá kellett kapcsolni a korábban már digitalizált képeket.

A gyűjtemény feldolgozása során fontos szempont volt, hogy a metszetekről készülő bibliográfiai rekordok egyaránt tartalmazzanak a formai és a tartalmi feltáráshoz szükséges adatalemeket, a leírások a MARC21 szabványnak megfelelően (és az érvényben lévő egyéb szabványok, szabályzatok alkalmazásával) készüljenek, valamint a rekordok alkalmasak legyenek a MOKKÁ-ba, illetve a MOKKA-R-be (Magyar Országos Közös Katalógus Régi Nyomtatványok) való feltöltésre.

A gyűjtemény egy jelentős részéről a 2000-es évek közepén egy, a Magyar Tudományos Akadémia által három éven át támogatott pályázat (MTA TKI) keretében még a könyvtár által korábban használt HORIZON integrált könyvtári rendszerben jelentős számban készültek ugyan bibliográfiai leírások, ezek azonban nem voltak szabványosak és a jelzet-adás rendje sem volt egységes.

A feldolgozó munka menete a szerint változott, hogy a sokszorosított grafikáról készült rövid, de nem szabványos bibliográfiai leírás szerepelt-e már az ALEPH-ben, vagy pedig teljesen újonnan kellett a rekordot létrehozni.

Első esetben a katalogizáló űrlap formátumának cseréjével kezdődött a munka. A könyvek leírásához használt (BK, mint „books”) űrlapot meg kellett változtatni a kimondottan grafikai dokumentumok leírásához (újonnan) létrehozott (GR, mint „graphics”) űrlapra. Ezután következett a bibliográfiai leírás formai és tartalmi elemeinek kiegészítése, illetve javítása. A rekordok ETO-számokkal ugyan nem lettek ellátva, viszont (a részletes útmutató alapján megalkotott) tárgyszavak és/vagy tárgyszó-láncok megfelelően biztosították a tárgyi szempontú visszakereshetőséget. Lényeges szempont volt, hogy a metszeteket korábbi jelzeteik alapján is meg lehessen találni az ALEPH-ben, ezért a 090-es (indexelt) MARC mezőbe (helyi raktári szám) átmásoltuk és így kereshetővé tettük azokat.

Ha a rekord még nem szerepelt az integrált könyvtári rendszerben, az új bibliográfiai leírás felvétele már eleve a metszet (GR) űrlapon történt. Természetesen ez esetben is szabványos formai leírás, illetve tartalmi feltárás készült a sokszorosított grafikai lapokról.

A példányadatok létrehozása egyúttal a metszetgyűjtemény szabályoknak megfelelő állományba vételét is szolgálta: minden nyomtatvány egyedi leltárnapló-számot kapott. A nyomtatványok jelzetelesére a KEP (kép) előtag, valamint egy ötjegyű numerus kurrens szolgált. A metszetek műfaja miatt egy új „anyag” típus (grafika) beállítására is szükség volt. A nyomtatványok becserétkét egységesen 5.000,- Forintban állapítottuk meg. Meghatároztuk továbbá a gyűjtemény raktári helyét, státuszát, statisztikai besorolását, valamint a beszerzés módját is.

A példányadatokat a leírtak szerint az alábbi módon töltöttük ki:

- vonalkód (nem használtuk, de ahol benne volt, meghagytuk, pl. RML3671; a még feldolgozatlan metszetek esetében automatikusan generálódott a vonalkód)
- alkönyvtár (B2 - ELTE)
- gyűjtemény (RNYO – Régi Könyvek és Nyomtatványok)
- anyagtípus (GRAF - grafika)
- raktári jelzet (pl. KEP01851)
- példánystátusz (51 – nem kölcsönözhető)
- leltári szám (a rendszer által automatikusan generált R-napló szám, pl. RD19695)
- becserték (5000)
- statisztika (7 - művészet)
- távoli tárolási azonosító (a beszerzés módját jelöli, E - egyéb)

A munka befejező szakaszában a rendszergazda kolléga hozzárendelte a digitalizált képeket a bibliográfiai leírásokhoz. Az integrált könyvtári rendszerben ezt a 856-os MARC mező (elektronikus leőhely és hozzáférés), valamint egy handle-azonosító alkalmazása tette lehetővé. Miután a fájlnev megegyezett a rekord azonosítójával, a folyamat jól automatizálható volt.

Mivel a pályázat a teljes gyűjteménynek csak egy részét érintette, a fennmaradó mintegy 3300 metszet feldolgozását munkaidőben (természetesen külön juttatás nélkül) fejezték be a kollégák. Így végül a teljes állomány feldolgozásra került az ALEPH integrált könyvtári rendszerben. A lépésről lépésre előkészített, illetve összehangolt munka eredményeként a digitalizált képek immár összekapcsolódnak az egységes szempontrendszer szerint elkészített bibliográfiai leírásokkal. A projekt sikeres megvalósulását tizenhárom feldolgozó könyvtáros kolléga munkája tette lehetővé. Az elvégzett munka első összegzése Székelyné Török Tünde *Szakmai beszámolója* (2014) volt, melyet felhasználtam a tanulmány megírása során.

Illusztrációk:



Ország gyűlési arczképcsarnok (litográfia, 1861)



Barabás Miklós: Garay János költő portréja (litográfia, 1853)



M. Bernigeroth: I. Lipót (1640-1705) magyar király és német-római császár portréja (rézmetszet, 18. sz. eleje)



Petrus Apianus (1495-1552) német tudós portréja (fametszet, 16. sz.)